

איזו דרך ישרה שידבק בה החכם?

חמישה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו
 הן רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן
 חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל
 ורבי אלעזר בן ערך הוא היה מונה שבחן:
 ...רבי יהושע אשרי יולדתו.

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק יד

- משנה מסכת אבות פרק ב משנה ח

וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי? - אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו.
 תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו.

...

- חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו.
- הטו כותלי בית המדרש ליפול.
- גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם?
לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטין ועומדין.
- חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו.
- יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום!
- עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא.
- מאי "לא בשמים היא"? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה "אחרי רבים להטות".
- אשכחיה רבי נתן לאלהיו, אמר ליה: מאי עביד קודשא בריך הוא בהיא שעתא? - אמר ליה: קא חיך ואמר נצחוני בני, נצחוני בני.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

- כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחבריו לבקרו. הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו. ואותו היום ערב שבת היה, ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפיליו. גער בו ויצא בניזיפה.
- אמר להן לחבריו: "כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה".
  - אמר להן: "דעתו ודעת אמו נטרפה, היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות?"
  - כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות.
  - אמר להם: "למה באתם?"
  - אמרו לו: "ללמוד תורה באנו".
  - אמר להם: "ועד עכשיו למה לא באתם?"
  - אמרו לו: "לא היה לנו פנאי".
  - אמר להן: "תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן".
  - אמר לו רבי עקיבא: "שלי מהו?"
  - אמר לו: "שלך קשה משלהן".
  - נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר: אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין. הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי - ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב

- המלקק מן הים, הרבה תורה לימדתי - ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת. ולא עוד אלא שאני שונה שלוש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד אלא שאני שונה שלוש מאות הלכות, ואמרי לה שלוש ושת אלפים הלכות, בנטיעת קשואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם, חוץ מעקיבא בן יוסף. פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך, אמר לי: רבי, למדני בנטיעת קשואין. אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין. אמר לי: רבי, למדתי נטיעתן - למדני עקירתן. אמרתי דבר אחד, נתקבצו כולן למקום אחד.
- אמרו לו: הכדור והאמוס והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו?
  - אמר להן: הן טמאין וטהרתן במה שהן.
  - מנעל שעל גבי האמוס מהו? - אמר להן: הוא טהור.
- ויצאה נשמתו בטהרה.
- עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר!

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סח עמוד א

ראשית חֲכָמָה קִנְיָה חֲכָמָה וּבְכָל קִנְיָנָה קִנְיָה בִּינָה :

משלי פרק ד, פס 7

ראשית חכמה קנה חכמה - תח ילת חכמתך למוד מאחרים קנה לך שמועה מפי הרב, ואחר כך בכל קנייך קנה בינה, תתבונן בה מעצמך להשכיל הטעמים דבר מתוך דבר:

רש"י משלי פרק ד פסוק ז

ר' יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי מעשה שנכנסו זקנים לעליית בית גדיא ביריחו ויצאת בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראו יין לרוח הקודש והלל הזקן אחד מהן ונתנו עיניהן בשמואל הקטן. ושוב נכנסו זקנים לעלייה ביבנה ויצאת בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן ונתנו עיניהן ברבי אליעזר בן הורקנוס והיו שמחין שהסכימה דעתן לדעת המקום

תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ט דף כד טור ג

תפילת הערב אין לה קבע. מה פירוש? אין לה קבע? אם לומר שאם רוצה יכול להתפלל כל הלילה נאמר במשנה תפילת הערב כל הלילה! אלא מה פירוש אין לה קבע? כמי שאמר: תפילת ערבית רשות. שאמר רב יהודה אמר שמואל: תפילת ערבית, רבן גמליאל אומר: חובה, רבי יהושע אומר: רשות. אמר אביי: הלכה כדברי האומר חובה. ורבא אמר: הלכה כדברי האומר רשות.

תנו רבנן: מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע.

אמר לו: "תפילת ערבית רשות או חובה?"

אמר לו: "רשות." בא לפני רבן גמליאל.

אמר לו: "תפילת ערבית רשות או חובה?"

אמר לו: "חובה."

אמר לו: "והלא רבי יהושע אמר לי רשות!"

אמר לו: "המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש."

כשנכנסו בעלי תריסין*, עמד השואל ושאל: "תפילת ערבית רשות או חובה?"

אמר לו רבן גמליאל: "חובה."

אמר להם רבן גמליאל לחכמים: "כלום יש אדם שחולק בדבר זה?"

אמר לו רבי יהושע: "לאו".
אמר לו: "והלא משמך אמרו לי רשות!".
אמר לו: "יהושע, עמוד על רגליך ויעידו בך!".
עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: "אלמלא אני חי והוא מת - יכול החי להכחיש את המת? ועכשיו שאני חי והוא חי - היאך יכול החי להכחיש את החי?".
היה רבן גמליאל יושב ודורש, ורבי יהושע עומד על רגליו, עד שריננו כל העם ואמרו לחוצפית התורגמן: "עמוד!" ועמד.

אמרו: "עד כמה יצערו וילך? בראש השנה אשתקד ציערו, בבכורות במעשה דרבי צדוק ציערו, בואו ונעבירה! את מי נעמיד לו? נעמיד את רבי יהושע? בעל מעשה הוא; נעמיד את רבי עקיבא? שמא יעניש אותו, שאין לו זכות אבות; אלא נעמיד את רבי אלעזר בן עזריה, שהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא. הוא חכם - שאם יקשה לו יתרץ לו, והוא עשיר - שאם יש לו לעבוד בבית הקיסר, אף הוא יכול לעבוד, והוא עשירי לעזרא - שיש לו זכות אבות ולא יוכל להעניש אותו.

באו [לר' אלעזר בן עזריה] ואמרו לו: "נוח לו לאדוני שיהא ראש ישיבה?".
אמר להם: "אלך ואתייעץ עם אנשי ביתי". הלך והתייעץ עם אשתו.
אמרה לו: "שמא יעבירו אותך?".
אמר לה: "ישתמש אדם יום אחד בכוס יקרה ולמחר תישבר".
אמרה לו: "אין לך לובן".
אותו יום בן שמונה עשרה שנה היה, התרחש לו נס והפכו שמונה שורות של שיער לבן. הוא שאמר רבי אלעזר בן עזריה: "הרי אני כבן שבעים שנה", ולא בן שבעים שנה.

תנא, אותו היום סילקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס.
שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: "כל תלמיד שאין תוכו כברו - לא יכנס לבית המדרש".
אותו היום נוספו כמה ספסלים.
אמר רבי יוחנן: "חלוקים בה, אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר: התווספו ארבע מאה ספסלי; וחד אמר: שבע מאה ספסלי".
חלשה דעתו דרבן גמליאל, אמר: "שמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל?". הראו לו בחלומו כדים לבנים מלאים אפר. ולא היא, ליישב דעתו הוא שהראו לו.

תנא: עדויות בו ביום נשנית, וכל מקום שאנו אומרים: "בו ביום" - אותו היום היה. ולא הייתה הלכה שהייתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוהו. ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת.

שאמרו: "בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש".
אמר להם: "מה אני לבוא בקהל?".
אמר לו רבן גמליאל: "אסור אתה לבוא בקהל".
אמר לו רבי יהושע: "מותר אתה לבוא בקהל".
אמר לו רבן גמליאל: "והלא כבר נאמר: 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' (דברים כג).

אמר לו רבי יהושע: "וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין? כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות, שנאמר: 'וְאָסִיר גְבוּלוֹת עַמִּים וְעַתּוּדוֹתֵיהֶם שׁוֹשְׁתֵי וְאֹרִיד פְּאִיר יוֹשְׁבֵימ' (ישעיהו י) וכל הפורש מן הרוב פורש".

אמר לו רבן גמליאל: "והלא כבר נאמר: 'אֶחָרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבַת בְּנֵי עַמּוֹן נְאֻם ה' (ירמיהו מט) - וכבר שבו".

אמר לו רבי יהושע: "והלא כבר נאמר: 'וְשָׁבְתִי אֶת שְׁבַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל' (עמוס ט) - ועדיין לא שבו". מיד התירוהו לבא בקהל.

אמר רבן גמליאל: הואיל וכך היה אלך ואפייס לרבי יהושע.

כאשר הגיע לביתו, ראה את כותלי ביתו שהם שחורים.

אמר לו: "מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה".

אמר לו: "אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הם מתפרנסים ובמה הם ניזונים".

אמר לו: "נענית לך, מחול לי!". לא השגיח בו.

"עשה בשביל כבוד אבא!". פייס.

אמרו: "מי ילך ויאמר להם לחכמים?".

אמר להם: "כובס אחד אני אלך".

שלח אותו ר' יהושע לבית המדרש: "הלובש מדים ילבש מדים שמי שאינו לובש מדים יאמר ללובש המדים פשוט מדיך ואני אלבשם?".

אמר להם רבי עקיבא לרבנן: "נעלו את השערים, שלא יבואו עבדי רבן גמליאל ויצערו את החכמים".

אמר רבי יהושע: "מוטב שאקום ואלך אני אליהם". הלך והקיש על הדלת.

אמר להם: "מִזְהָ בֵן מִזְהָ יָזָה, וְשֵׁאִינוּ לֹא מִזְהָ וְלֹא בֵן מִזְהָ יֹאמֵר לְמִזְהָ בֵן מִזְהָ: מִימִיךָ מִי מַעֲרָה וְאִפְרָךְ אִפְרָ מַקְלָה?".

אמר לו רבי עקיבא: "רבי יהושע, נתפייסת? כלום עשינו אלא בשביל כבודך! למחר אני ואתה נשכים לפתחו".

אמרו: "מה נעשה? נעביר אותו?".

למדים: מעלין בקדש ואין מורדין! אם ידרוש חכם זה שבת אחת וזה שבת אחת יבואו לקנא. אלא ידרוש

רבן גמליאל שלוש שבתות ור' אלעזר בן עזריה ידרוש שבת אחת.

והיינו שאמר מר: שבת של מי הייתה - של רבי אלעזר בן עזריה הייתה.

ואותו תלמיד - רבי שמעון בן יוחאי היה.

תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף כז, עמוד ב; ודף כח, עמוד א